

door: Sophie Reinders

Van 1615 tot 2015 : waarom en hoe gebruiken wij sociale media?

Het poëzialbum en hedendaagse virtuele sociale media als Twitter, Facebook en LinkedIn kennen een verre voorloper in het zestiende-eeuwse album amicorum. Het mannenalbum amicorum is ontstaan in de universitaire wereld, met name die van de protestantse universiteit van Wittenberg. Aan deze universiteit doceerde de reformator Maarten Luther, die regelmatig boeken van studenten kreeg voorgeleed met het verzoek deze van zijn handtekening te voorzien. De studenten richtten zich niet alleen tot Luther, maar wilden ook de handtekeningen van andere reformatorische hoogleraren, bekende mensen en medestudenten.

Om voor zulke handschriftelijke bijdragen meer ruimte te creëren werden gedrukte werken op de markt gebracht die waren doorschoten met blanco bladen. Weer wat later verschenen banden met uitsluitend blanco bladzijden, die louter als album amicorum gingen fungeren. Op hun grand tour verzamelden jonge mannen ook handtekeningen van professoren en medestudenten aan diverse universiteiten in Europa. Meestal schreef men een Latijnse spreuk of motto in en liet zijn familiewapen tekenen. Datum en plaats werden toegevoegd zodat de reis en de ontmoetingen later precies konden worden herinnerd.

FYSIEK IN DE BUURT

Uit dezelfde periode is ook een andere opvallende en nauwelijks bestudeerde groep vrouwenalbum amicorum overgeleverd. Deze alba zijn aangelegd door adellijke vrouwen en hebben een ander karakter en een andere functie dan het mannenalbum. Waar het mannenalbum enigszins vergelijkbaar is met LinkedIn – ‘kijk eens wie ik allemaal ken,

welke studie ik gedaan heb en heeft iemand nog een passende baan voor mij?’ – lijkt het vrouwenalbum eerder op Facebook. In vrouwenalbum lieten de bezitters familie en vrienden die op bezoek kwamen (of waar zij op bezoek waren) inscripties als liedjes, spreuken, gedichten en tekeningen noteren. Vaak noteerden ze zelf ook bijdragen.

Op het eerste gezicht is het eenvoudig vooral verschillen tussen vrouwenalba en Facebook aan te wijzen. Allereerst is Facebook een digitaal medium. De alba werden vierhonderd jaar geleden gebruikt, Facebook nu. Facebook kent – in tegenstelling tot alba destijds – veel concurrentie: er zijn nu allerlei sites en applicaties waarmee gebruikers hun sociale netwerk in kaart kunnen brengen (Google Plus, MySpace, Instragram, enz.).

Wat betreft het gebruik, ben je afhankelijk van andere Facebookgebruikers, anders kun je geen dingen delen, terwijl iemand probleemloos in een album kon schrijven zonder zelf een album te hebben. Op iemands Facebookwall kun je van overal ter wereld iets plaatsen, voor het inschrijven in een album moest je fysiek bij het album in de buurt zijn. In het geval van Facebook hebben bovendien allerlei instanties en bedrijven invloed op hoe jouw pagina eruit ziet (denk aan advertenties). En zo zijn er nog wel meer verschillen te bedenken.

MULTIMEDIAAL PLATFORM

Al met al lijken er bij een eerste inventarisatie vooral verschillen tussen de twee social network mapping services te bestaan, maar er zijn ook veel overeenkomsten. Op Facebook kun je zelf bepalen wie iets op jouw wall mag plaatsen. Bij vrouwenalba weten we niet exact hoe het gegaan is, maar de kans is groot dat de eigenster zelf in de buurt was op het moment van inschrijven, wat de controle op een inscriptie groot maakte. Een bezitter koos zelf wie ze als vriend beschouwde en gaf hem of haar dan wel of niet haar album.

Dat eigenaressen goed in de gaten hielden dat er vriendelijke dingen in hun album behaalden waar ze zich in konden vinden, komt aan de oppervlakte in het album van Joanna Bentink die in het begin van haar album stelt: ‘Joanna Bentink hoert dit boek toe. Die daer niet goeds in wil schrijven die moet daer wael butten bliven’. Facebook is een multimediaal platform, wat betekent dat het verschillende mediavormen op één plek samenbrengt. Gebruikers kunnen foto's, youtube-filmpjes, muziek, hyperlinks, teksten en zelfs spelletjes met elkaar delen via

het medium. Alba hadden een vergelijkbare multimediale functie: in alba werden gedichten, liedteksten, afbeeldingen, rebusen en andere soorten inscripties gedeeld. Op een bepaalde manier zijn het dus ook multimediale platformen. Waar wij foto's delen, deelden zij tekeningen, waar wij een liedje op elkaars pagina plaatsen, schreven zij een liedtekst in.

AUTHENTIEK

Als wij iets niet leuk vinden, drukken we op 'ik wil dit niet zien' of verwijderen het van onze pagina. Albumbezitters krasten regelmatig inscriptie door of scheurden hele pagina's uit hun album. Wellicht omdat zij in onmin geraakt waren met de inscriptie of de inscriptie ongepast vonden.

Ook de functie en positie van alba en Facebook binnen het vriendschapsnetwerk liggen dicht bij elkaar. De betekenis van teksten, liedjes, tekeningen en woordgrappes hebben een bepaalde betekenis voor vriendengroepen rondom de sociale media. Als wij een bepaald liedje posten, zullen sommigen van onze vrienden dat associëren met bijv. een gedeelde vakantie of een bepaalde avond uit. Ook in alba amicorum zijn literatuur en andere culturele uitingen geen apart domein in het leven van de eigenaressen en inscribenten. In de specifieke context van een album, een album dat een bepaalde groep onder ogen kreeg waarvan de leden elkaar onderling vaak kenden, worden inscripties die gedeeld worden uit andere bronnen en dus niet authentiek zijn (een lied overgeschreven uit een gedrukt liedboek zoals wij een filmpje van youtube linken), zeer persoonlijk ingezet en vaak ook zo opgepikt door ‘de groep’.

PERSOONLIJK

Een mooi voorbeeld hiervan vinden we het in album van Anna van den Boetzelaar. Daar schrijft Frederik van Eerde op folium 32r ‘veiel maison repare’ (‘oud huis gerepareerd’). Op het eerste gezicht een weinig opvallende en weinig persoonlijke boodschap. Als we echter weten dat Frederik van Eerde, domheer van Hildesheim, op ruim zestigjarige leeftijd de geestelijke stand verliet om zijn familie voor te uisterven te behoeven, dan wordt de inscriptie opeens zeer persoonlijk. In het tweede album van Joanna Bentink vinden we een lied ingeschreven door Judith Schele. Een commentaar heeft bij haar inscriptie geschreven:

Juffer Scheel, als ghij doirlopen hebt alle wegen

sal Zeger Janssen noch op het leste hegen.

[zal je Zeger Janssen nog wel herinneren]

De commentator verwijst hiermee naar een gebeurtenis die de kring rondom het album zeker zal hebben herkend. Judith Schele kreeg als jong meisje te maken met avances van Zeger van Rechteren, maar omdat hij bekendstond als een dronkenlap en in dronken buien deed alsof niet hij maar haar hand dong maar zij naar die van hem, kreeg zij een hekel aan hem. Noch haar ouders, noch anderen konden haar overreden hem als man te aanvaarden. De commentator heeft de achternaam van Zeger weliswaar geanonimiseerd, maar iedereen zal onmiddellijk geweten hebben wie bedoeld werd. Ook de liederen die Floris van Buchorst in het album van Joanna noteerde, ogen in eerste instantie niet persoonlijk. Het zijn liedjes waarin een minnaar spreekt over de liefde voor een onbereikbare vrouw, een zeer populair (petrarkeïsch) onderwerp dat centraal staat in heel veel liedjes en de liedjes zelf kennen we ook uit andere bronnen. Door het commentaar van een andere inscribent, wordt echter duidelijk dat de clichématige liederes wel degelijk meer connotatie hebben in de werkelijkheid. Bij een Frans liedgedicht van Floris schrijft hij bijvoorbeeld ‘Monsieur il me semble qu'avez trouve / Ce que vostre coeur a long temps cherche’ [Meneer, ik heb het idee dat u gevonden hebt waarnaar uw hart lange tijd heeft gezocht].

ONZELF

Concluderend zijn er veel verschillen tussen de sociale media van 400 jaar geleden en die van vandaag de dag aan te wijzen, maar het principe van ‘inscripties’ (muziek, teksten, commentaar, afbeeldingen) delen met vrienden en de algemene behoefte daaraan lijkt niet radicaal veranderd te zijn. De groepen rond sociale netwerken toen in alba en nu op onder andere Facebook delen gemeenschappelijke waarden die gebaseerd zijn op en versterkt en bevestigd worden door sociaal contact. Onderdeel van dat contact is het delen van (culturele) inscripties en het documenteren van het netwerk op sociale media. Mensen verzamelen zich rond sociale netwerkdiensten voor diverse doeleinden, waaronder het delen van informatie, flirten, roddelen, herinneringen bewaren, gelijkgestemden vinden, elkaar ondersteunen of uitdagen, status verkrijgen, en identiteit vormgeven en uiten. Het bestuderen van historische sociale media vertelt ons iets over jonge adellijke vrouwen en mannen vierhonderd jaar geleden, maar ook over onszelf. ●

Sophie Reinders is promovenda aan de Radboud Universiteit Nijmegen.